

Araştırma Makalesi /Research Article

Geçmişten Günümüze Türk Kâğıt Banknotlarının Üzerindeki Görseller

Visuals on Turkish Paper Banknotes from Past to Present

Deniz TONGA ¹

Geliş/Received: 16.07.2021

Kabul/Accepted: 07.11.2021

Öz

Her ülkenin kendine ait parası vardır ve bu paraların üzerinde de çeşitli görseller bulunur. Türkiye’de de cumhuriyetten günümüze pek çok kâğıt parada görseller kullanılmıştır. Bu araştırmanın amacı, cumhuriyetin ilanından günümüze kâğıt banknotlar üzerinde bulunan görselleri değerlendirmektir. Çalışma nitel araştırma prensipleri dahilinde tasarlanmış ve veri toplama aracı olarak doküman incelemesi kullanılmıştır. Veriler betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Elde edilen bulgulara göre cumhuriyetin ilanından günümüze kadar Atatürk’ün resmi bir dönem dışında kâğıt banknotların üzerinde yer almıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti 1970 yılına kadar kâğıt banknotları Almanya, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri’nde bastırılmıştır. Toplamda dokuz emisyon grubu para basılmıştır. Bu kâğıt banknotlar üzerinde çeşitli doğal unsurlar ve tarihsel şahsiyetler bulunmaktadır. Şu andaki kâğıt banknotların bir yüzünde Atatürk’ün resmine, diğer yüzünde ise tarihsel şahsiyetlere yer verilmiştir. Bu tarihsel şahsiyetler, Aydın Sayılı, Cahit Arf, Mimar Kemalettin, Fatma Aliye, İtrî ve Yunus Emre’dir.

Anahtar kelimeler: Kâğıt banknot, Türk lirası, farkındalık, tarihsel şahsiyetler

Abstract

Each country has its own currency and these coins have various images on them. Images have been used on paper money from the republic to the present day in Turkey. The purpose of this research is to evaluate the visuals on paper banknotes from the proclamation of the republic to the present. The study was designed within the principles of qualitative research and document analysis was used as a data collection tool. The data were analyzed by descriptive analysis. According to the findings, from the proclamation of the republic to the present day, Atatürk has always been on paper banknotes, except for one period. The State of the Republic of Turkey printed paper banknotes in Germany, England and the United States until 1970. In total, nine emission group banknotes were printed. There are various natural elements and historical figures on these paper banknotes. Atatürk's picture is on one side of the current paper banknotes and historical figures are on the other side. These historical figures are Aydın Sayılı, Cahit Arf, Mimar Kemalettin, Fatma Aliye, İtrî and Yunus Emre.

Keywords: Paper banknote, Turkish lira, awareness, historical personality

1. GİRİŞ

“Barış Manço 80’li yılların sonunda Fransız televizyonunda bir yayına katılır. Fransız spiker konuşmasında “Türkler barbardır.” diye ima eder. Barış Manço hemen cebinde bulunan paraları

¹ Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, e-mail: deniztonga@hotmail.com

çıkartır ve “Bak, bunlar bizim paralarımız. Mehmet Akif şair, Fatih komutan, Mevlâna ve Mimar Sinan var. Onlar mimar, düşünür, şair, üniversite kapısı ve çağ açıp kapatan bir sultan... Sizin parada ne var?” der. Fransız spiker “K-omutanlar ve krallar” der ve kaydı keserler.” Bu anekdotu merhum sanatçımız Barış Manço vefatından birkaç ay önce üniversite öğrencileri ile yaptığı bir söyleşide anlatır.²

Bir akademisyen olarak bu görüntüleri seyrettikten sonra cebimdeki paralarda kimlerin olduğunu bilmediğimi fark ettim. Ardından büyük bir merakla paraları ve paraların üzerindeki tarihsel şahsiyetleri incelemeye başladım. Bu aşamada diğer insanların, öğrencilerin ve akademisyenlerin de benim gibi olup olmadığını, yani paraların üzerindeki tarihsel şahsiyetler hakkında bilgi sahibi olup olmadıklarını merak ettim. Bu durumu ölçebilmek için karşılaştığım çeşitli yaş grubundan insanlara, öğretmen adaylarına, akademisyenlere ceplerindeki paralarda kimlerin resimlerinin olduğunu sordum. Soruları yönelttiğim insanlar da çoğunlukla benim - gibiydi. Kırıkkale’de 2018 yılında yapılan Kırıkkale Üniversitesi Bilim Şenliği’nde³ bu paraları tanıtan standımıza iki bin civarında öğrenci ve vatandaşımız geldi. Öğrencilerin ve insanların çoğu her gün kullandığımız kâğıt paraların üzerinde kimlerin resimlerinin olduğunu bilmiyordu. Bu, sadece yaşadığım şehir ile ilgili bir tespit miydi, yoksa benzer sonuçlar var mıydı? Benzer şekilde Yazıcı (2016) ve Akyol’un (2019) çalışmalarında da katılımcıların paraların üzerindeki görsellere ve tarihsel şahsiyetlere ilişkin yeterli bir farkındalığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Değer eğitimi üzerine çalışan bir akademisyen ve eğitimci olarak görevlerimizden birinin de günlük yaşam ve günlük yaşamda kullandığımız unsurlara ilişkin bir farkındalık uyandırmak olduğuna inanıyorum. Bu gerçeklerden hareketle çalışmada gün içinde defalarca kullandığımız paralar üzerindeki resimlerde tarihsel şahsiyetler hakkında bir farkındalık uyandırabilmek amaçlanmaktadır. Bu çalışmanın birinci aşamasında cumhuriyetten günümüze kâğıt banknotlar üzerinde yer alan görsellere yer verilecektir. İkinci aşamada ise şu an kullanılan banknotların üzerinde bulunan tarihsel şahsiyetler ile ilgili tanıtıcı bilgiler sunulacaktır.

Literatürde para kullanımını anlamında yapılan çalışmalara baktığımızda öğretmen adayları ve üniversite öğrencilerinin paraların üzerindeki tarihsel figürlere ilişkin bilgi düzeylerini ölçen (Yazıcı, 2016; Akyol, 2019), cumhuriyet dönem emisyon grubu paraları tasvir eden (Yılmaz ve Temizkan, 2013; Keş ve Turgut, 2015), kâğıt paraları tasarım açısından inceleyen (Erdal, 2012) ve Türkiye’de kâğıt paranın kullanımına ilişkin çalışmalar (Fidan, Dilek ve Esev, 2019) bulunmaktadır.

Bu çalışmada ise “Cumhuriyetten günümüz kâğıt banknotların üzerinde hangi görsellere yer verilmiştir?” sorusuna cevap aranmıştır. Ayrıca halihazırda kullanılan kâğıt banknotlar üzerinde bulunan tarihsel şahsiyetler ile ilgili farkındalık uyandırmak amacından hareketle hem kâğıt banknotların görsellerine hem de görsel üzerinde yer alan tarihsel şahsiyet hakkında tanıtıcı bilgilere yer verilmiştir.

2. YÖNTEM

Problem cümlesi dikkate alınarak nitel araştırma yaklaşımı tercih edilmiştir. Ölçme aracı olarak problem cümlesine en uygun olduğu düşünülen doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgular hakkında bilgi içeren yazılı metinlerin analizini kapsar (Turgut, 2009). Kullanılan dokümanlar kâğıt banknotlardır. Bu kâğıt banknotlara Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası’nın resmi internet sitesi olan <https://www.tcmb.gov.tr/> adresinden ulaşılmıştır. Bu çalışmada sadece şu an kullanılmakta olan 9. Emisyon kâğıt

² Bu anekdotu Barış Manço anlatmıştır. İlgili görüntülere <https://www.youtube.com/watch?v=25bTiCrQUaA> adresinden ulaşılabilir.

³ Bilim Şenliği’ndeki bazı resimlere makalenin sonunda yer alan ekler bölümünden ulaşılabilir.

banknotların görsellerine yer verilmiştir. Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar kullanılan kâğıt banknotların görsellerine ise <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banknotlar/Cumhuriyet+Donemi+Banknotlari> adresinden ulaşılabilir.

Veriler betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Betimsel analizde, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunmak amaçlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Verilerin analizinde sosyal bilgiler eğitiminde görev yapan ve coğrafya eğitiminde çalışmaları olan iki akademisyenden görüş alınarak son şekli verilmiştir. Kâğıt banknotlardaki görsellerde coğrafi unsurların fazlalığından dolayı böyle bir tercih yapılmıştır.

3. BULGULAR

Bulgular bölümünde öncelikle ilk sekiz emisyon grubundaki görsellerin isimleri tablolar halinde verilmiş ve yorumlanmıştır. Şu an kullanılan 9. Emisyon kâğıt banknotlarının ise görsellerine de yer verilmiştir.

E1 Emisyon Grubu

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk banknotları olan Birinci Emisyon (E1) Grubu kâğıt paralar 9 aylık bir çalışma sonucunda; 1, 5, 10, 50, 100, 500 ve 1.000 lira şeklinde, İngiliz firması Thomas De La Rue tarafından filigranlı kâğıtlara kabartma olarak basılmıştır. 5 Aralık 1927 tarihinde dolaşıma çıkarılan banknotlar; Harf Devrimi'nden önce basıldığı için ana metinleri eski yazı Türkçe, kupür değerleri Fransızca olarak yazılmıştır. Evrak-ı nakdiye isimli mevcut Osmanlı kâğıt paraları ise 4 Aralık 1927'de dolaşımdan çekilmiştir ve 4 Eylül 1928'de tedavülden kaldırılmıştır (TCMB, 2020).

Tablo 1. E1 Emisyon Grubu Paralara İlişkin Bulgular

	Ön yüz	Arka yüz
Bir Türk Lirası	Meclis Binası, Ankara Kalesi, karasabanla çift süren bir köylü	Eski Başbakanlık Binası
Beş Türk Lirası	Ankara Kalesi, bir bozkurt ve Meclis Binası	Köprü (Ankara)
On Türk Lirası	Ankara Kalesi ve bir Bozkurt	Ankara Kalesi'nden bir görünüm
Elli Türk Lirası	Ortada bir motif, sağda Atatürk portresi	Afyon şehrinden bir görünüm
Yüz Türk Lirası	Atatürk portresi	Bir köy resmi
Beş Yüz Türk Lirası	Solda Sivas Gökmedrese, sağda Atatürk portresi	Sivas şehrinden bir görünüm
Bin Türk Lirası	Atatürk portresi	Sakarya demiryolu hattı

Tablo 1'e bakıldığında cumhuriyet döneminde kullanılan ilk banknotlarda Atatürk portresi, bozkurt figürü ve çeşitli şehirlerden görünümlere ve tarihi mekânlara yer verildiği görülmektedir. Banknotların üzerindeki görsellerde özellikle iki önemli tema bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Ankara vurgusudur. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin başkenti Ankara olduğu için Ankara ile ilgili fazla görsele yer verilmiştir. Ankara resimlerinin bu yoğun kullanımı yeni başkent oluşuna ya da başkent olarak seçimine bir gönderme olarak okunabilir.

Bir köy resminin kullanılması ve karasabanla çift süren bir köylünün olması Atatürk'ün "Köylü milletin efendisidir." sözünü akıllara getirmektedir. Ayrıca banknotlar üzerinde kültürel unsurlara ilişkin görseller de bulunmaktadır. Bu dönemin en büyük banknotu olan Bin Türk Lirasının bir yüzünde de Sakarya Demiryolu Hattına yer verilmiştir. Burada cumhuriyetin ilk yıllarında gerçekleşen raylı sistemlere vurgu yapılmıştır ki bu da bir gelişimi temsil etmektedir.

E2 Emisyon Grubu Paralar

Merkez Bankası kurulduktan sonra, eski yazılı Birinci Emisyon Grubu banknotları, Latin alfabesi ile basılmış olan yeni grupla değiştirilmiştir. İkinci Emisyon (E2) Grubu adı verilen bu grupta hem Atatürk hem de İsmet İnönü portreli banknotlar bulunmaktadır. Almanya'da basılan 50 kuruşluk banknot dışında, bu gruptaki paraların hepsi İngiltere'de basılmıştır. 1937-1944 arasında, Merkez Bankası tarafından tedavüle sokulan İkinci Emisyon Grubu banknotları arasında ilk dolaşıma çıkarılan banknot, 5 liradır. Bu gruba mensup bazı banknotlar, İkinci Dünya Savaşı koşulları nedeniyle dolaşıma çıkarılamamıştır. Örneğin, üzerinde İnönü'nün resmi bulunan 50 Kuruş ve 100 Türk liralık banknotlar; İngiltere'de basılmış, fakat onları ülkemize taşıyan gemi Pire Limanı'nda hücumu uğradığı için tedavüle girememiştir. İngiltere'de basılmış 50 Türk lirası değerindeki banknotlar ise Londra'da bulunan matbaanın hava saldırısı nedeniyle zarara uğraması sonucu dolaşıma çıkarılamamıştır (TCMB, 2020).

Tablo 2. E2 Emisyon Grubu Paralara İlişkin Bulgular

	Ön yüz	Arka yüz
Elli kuruş	İsmet İnönü'nün portresi	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Eski İdare Merkezi Binası
Bir lira	İsmet İnönü'nün portresi	Boğaziçi'nden bir görünüm
İki buçuk lira	Atatürk portresi	Ulus Meydanı'ndaki Zafer Anıtı (ANKARA)
Beş lira	Atatürk portresi	Güvenlik Anıtı (ANKARA)
On lira	Atatürk portresi	Ankara Kalesi'nden bir görünüm
Elli lira	Atatürk portresi	Ankara keçileri
Yüz lira	Atatürk portresi	Çanakkale Boğazi'nden bir görünüm
Beş yüz lira	Atatürk portresi	Rumelihisarı'ndan bir görünüm
Bin lira	Atatürk portresi	Güvenlik Anıtı (ANKARA)

Tablo 2'ye bakıldığında banknotların üzerinde Atatürk ile beraber İsmet İnönü'nün de portresi olduğu görülmektedir. Bu seri de ağırlıklı olarak Ankara ile ilgili görseller bulunurken, İstanbul ve Çanakkale'den de görünümlere yer verilmiştir. Bir önceki sürümde olduğu gibi yine Ankara teması karşımıza çıkmaktadır. Bu seride özellikle II. Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre önce İstanbul ve Çanakkale Boğazlarına yer verilmesi manidardır. Zira Rusya'nın bu dönemde Türk Devleti'nden Boğazlara ilişkin talepleri düşünüldüğünde görseller de manidar bir niteliktedir.

E3 Grubu Emisyon Paraları

Tamamı İnönü portreli olan Üçüncü Emisyon (E3) Grubu banknotlar; İngiltere, Almanya ve Amerika'da basılmış ve 1942-1947 yılları arasında dolaşıma çıkarılmıştır. Bu gruptaki banknotlar; 2, 50, 10, 50, 100, 500 ve 1.000 Türk liralık olmak üzere 6 farklı küpür değerinden ve 7 tertipten oluşmaktadır (TCMB, 2020).

Tablo 3. E3 Emisyon Grubu Paralara İlişkin Bulgular

	Ön yüz	Arka yüz
İki buçuk lira	İsmet İnönü'nün portresi	Halkevi (ANKARA)
On lira	İsmet İnönü'nün portresi	Mahalli giysiler içinde üç Türk köylü kadını
Elli lira	İsmet İnönü'nün portresi	Ankara keçileri
Yüz lira	İsmet İnönü'nün portresi	Üzüm salkımı tutan kız
Beş yüz lira	İsmet İnönü'nün portresi	Ankara Sanat Okulu'nda uygulamalı ders yapan öğrenciler
Bin lira	İsmet İnönü'nün portresi	İzciler

Tablo 3'e bakıldığında kâğıt banknotların bir yönünde sadece İsmet İnönü'nün portresine yer verildiği görülmektedir. Önceki serilerde olan Atatürk portresi bu grupta kullanılmamıştır. Bu emisyon grubunda kâğıt paralar üzerindeki en belirgin değişiklik bu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber kâğıt paralar üzerinde Ankara temasından sadece iki görsel bulunmaktadır. Bununla beraber üçüncü emisyon kâğıt banknotlarda kültürel unsurlara ilişkin görseller daha fazla yer almıştır.

E4 Emisyon Grubu Paralar

Selefleri gibi tamamı İsmet İnönü portrelerinden oluşan Dördüncü Emisyon (E4) Grubu banknotlar; Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) basılmış, 1947 ve 1948 yıllarında tedavüle girmiştir. 10 ve 100 Türk liralık olmak üzere 2 farklı küpür değerinde ve 3 tertip şeklinde basılan bu banknotlar; tüm emisyon grupları içerisindeki en az değer ve dizgi sayısına sahip olan gruptur (TCMB, 2020).

Tablo 4. E4 Emisyon Grubu Paralara İlişkin Bulgular

	Ön yüz	Arka yüz
On lira	İsmet İnönü'nün portresi	Sultan Ahmet Çeşmesi (İSTANBUL)
Yüz lira	İsmet İnönü'nün portresi	Rumelihisarı'ndan bir görünüm

Tablo 4'e bakıldığında bu grupta basılan iki paranın da bir yüzünde İsmet İnönü'nün portresi, banknotun diğer yönünde ise İstanbul'dan görünümlere yer verilmiştir. İlk basılan paralardaki Atatürk ve Ankara temasının E4 emisyon grubunda tamamen ortadan kalktığı görülmektedir.

E5 Emisyon Grubu Paralar

Beşinci Emisyon Grubu banknotlar; 2,5, 5, 10, 50, 100, 500 ve 1.000 Türk liralık kupürlerden oluşan 7 farklı değerde, 32 tertip olarak basılmış ve 1951-1971 yılları arasında dolaşıma çıkarılmıştır. Ülkemizde bir banknot matbaası kurulması çalışmalarına 1930'lu yılların sonlarına doğru başlanmış, ancak İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile bu çalışmalara devam edilememiştir. 1951'de yeniden başlatılan bu girişim, 1958 yılında tamamlanmış ve aynı yıl banknot basımına başlanmıştır. Türkiye'de banknot matbaası kuruluncaya kadar Beşinci Emisyon Grubu banknotları; ABD, İngiltere ve Almanya'da basılmıştır. Türkiye'de bastırılan ilk banknot ise üçüncü tertipten 100 Türk lirasıdır. Halk arasında "Mor Binlik" olarak bilinen 1.000 Türk lirası da bu emisyon grubunun içerisinde yer alır (TCMB, 2020).

Tablo 5. E5 Emisyon Grubu Paralara İlişkin Bulgular

	Ön yüz	Arka yüz
İki buçuk lira	Atatürk portresi	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İdare Merkezi Eski Binası, Ankara
Beş lira	Atatürk portresi	Fındık toplayan köylü kızları
On lira	Atatürk portresi	Meriç Köprüsü (EDİRNE)
Elli lira	Atatürk portresi	Ulus'taki Zafer Anıtı'ndan bir figür (ANKARA)
Yüz lira	Atatürk portresi	Gençlik Parkı'ndan bir görünüm (ANKARA)
Beş yüz lira	Atatürk portresi	Sultan Ahmet Camii, Dikilitaş ve Hipodrom, İstanbul
Bin lira	Atatürk portresi	Rumeli Hisarı'ndan Boğaziçi'nin bir görünümü (İSTANBUL)

Tablo 5'e bakıldığında banknotların bir yüzünde yeniden Atatürk portresi kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Şüphesiz ki bunda Türkiye'de 1950 seçimlerinden sonra yaşanan iktidar değişikliğinin de rolü bulunmaktadır. Böylece daha önceki iki emisyon grubunda İsmet İnönü'nün portresi kaldırılmış ve bu seride Atatürk yeniden yer almaya başlamıştır. Banknotlarda ağırlıklı olarak Ankara ve İstanbul'da bulunan çeşitli görünümlere yer verilmiştir. Sadece on liranın üzerinde Edirne'de bulunan Meriç Köprüsü yer almaktadır.

E6 Emisyon Grubu Paraları

Altıncı Emisyon Grubu banknotlar; 5, 10, 20, 50, 100, 500 ve 1.000 Türk liralık olmak üzere 7 farklı küpür değerinden ve 18 tertipten oluşmaktadır. 1966-1983 yılları arasında dolaşıma çıkarılan bu banknotlardan; birinci tertipteki 20 Türk lirası İngiltere'de, diğerleri ise Türkiye'de basılmıştır (TCMB, 2020).

Tablo 6. E6 Emisyon Grubu Paralara İlişkin Bulgular

	Ön yüz	Arka yüz
Beş lira	Atatürk portresi	Manavgat Şelalesi'nden bir görünüm (ANTALYA)
On lira	Atatürk portresi	Kız Kulesi (İSTANBUL)
Yirmi lira	Atatürk portresi	Anıtkabir'den bir görünüm (ANKARA)
Elli lira	Atatürk portresi	Topkapı Sarayı'ndaki Mermer Çeşme (İSTANBUL)
Yüz lira	Atatürk portresi	Ağrı Dağı'ndan bir görünüm (DOĞU BEYAZIT)
Beş yüz lira	Atatürk portresi	İstanbul Üniversitesi Ana Kapısı
Bin lira	Atatürk portresi	İstanbul Boğazı'ndan bir görünüm

Tablo 6'ya bakıldığında banknotların bir yüzünde Atatürk portresi kullanılmaya devam edilmiştir. Kâğıt paralarda ağırlıklı olarak Ankara ve İstanbul'da bulunan tarihi veya doğal güzellikler kullanılmaya devam edilmiştir. Bununla beraber ilk defa banknotlarda Ağrı ve Antalya şehirlerinden doğal güzelliklere de yer verildiği görülmektedir.

E7 Emisyon Grubu Paralar

Tamamı Türkiye’de basılan Yedinci Emisyon (E7) Grubu banknotlar, 1979 yılında dolaşıma verilmeye başlamıştır. Yedinci Emisyon Grubu banknotlar 2002 yılı itibariyle; 10, 100, 500, 1.000, 5.000, 10.000, 20.000, 50.000, 100.000, 250.000, 500.000, 1.000.000, 5.000.000, 10.000.000 ve 20.000.000 Türk liralık olmak üzere 15 farklı küpür değerinden ve 36 tertipten oluşmaktadır. 01 Ocak 2006 tarihinde tedavülden kaldırılmış olan E7 Emisyon Grubu banknotların, 10 yıllık zaman aşımı süresi ise 31 Aralık 2015’te sona ermiştir (TCMB, 2020).

Tablo 7. E7 Emisyon Grubu Paralara İlişkin Bulgular

	Ön yüz	Arka yüz
On lira	Atatürk portresi	Atatürk'e çiçek sunan çocuk öğrenci grubu
Yüz lira	Atatürk portresi	Ankara Kalesi, Mehmet Akif Ersoy'un portresi, müze haline getirilen Ankara'daki evi ve İstiklal Marşımızın ilk iki dörtlüğü
Beş yüz lira	Atatürk portresi	Saat kulesi (İzmir)
Bin lira	Atatürk portresi	Fatih Sultan Mehmet'in portresi ve İstanbul'dan bir görünüm
Beş bin lira	Atatürk portresi	Mevlâna Müzesi (KONYA) ve Mevlâna figürü
On bin lira	Atatürk portresi	Mimar Sinan'ın portresi ve Selimiye Camii (EDİRNE)
Yirmi bin lira	Atatürk portresi	T.C. Merkez Bankası İdare Merkezi Yeni Hizmet Binası'nın Gençlik Parkı'ndan bir görünümü (ANKARA)
Elli bin lira	Atatürk portresi	Türkiye Büyük Millet Meclisi Binası'nın ön cepheden bir görünümü (ANKARA)
Yüz bin lira	Sağda Atatürk portresi, solda Atatürk'ün Samsun'daki heykeli	Atatürk'e çiçek sunan öğrenci grubu
İki yüz elli bin lira	Atatürk portresi	Kızıl Kule, Alanya/Antalya
Beş yüz bin lira	Atatürk portresi	Çanakkale Şehitleri Anıtı'nın panoramik bir görüntüsü
Bir milyon lira	Atatürk portresi	Şanlıurfa Atatürk Barajı'nın panoramik bir görünümü
Beş milyon lira	Atatürk portresi	Anıtkabir/Ankara
On milyon lira	Atatürk portresi	Piri Reis'in 1513 yılında yaptığı dünya haritası
Yirmi milyon lira	Atatürk portresi	Efes Antik Kenti – Selçuk

Cumhuriyet tarihinde en çok çeşit para basılan emisyon gurubudur. Tablo 7'ye bakıldığında değişik miktarda en çok çeşit basılan banknotların bu dönemde olduğu görülmektedir. Diğer emisyon gruplarından farklı olarak bu seri de görsel olarak çeşitler çoğalmıştır. Konya, İzmir, Edirne, Antalya, Şanlıurfa, Çanakkale şehirlerinden görünümlere yer verilmekle beraber en çok görsel Ankara'dandır. Banknotların bir yüzünde Atatürk portresi kullanılmıştır. Ancak bu seride Atatürk ve İsmet İnönü dışında Piri Reis, Mehmet Akif Ersoy, Fatih Sultan Mehmet, Mimar Sinan ve Mevlâna gibi tarihsel şahsiyetlere de yer verildiği görülmektedir. Bu dönemde Türkiye’de yapılan önemli projelerden biri olan Atatürk Barajı da paraların üzerinde kendine yer bulmuştur.

E8 Emisyon Grubu Paralar

Sekizinci Emisyon (E8) Grubu Banknotlar; 28 Ocak 2004 tarih ve 5083 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Para Birimi Hakkında Kanun" gereğince, ülkemizde ilk kez gerçekleştirilen Türk parasından 6 sıfır atılması kapsamında basılmıştır. 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren dolaşıma verilen bu banknot grubu; 1, 5, 10, 20, 50 ve 100 Yeni Türk lirası olmak üzere 6 farklı küpür değerinden oluşur. Bu banknotların tamamı Türkiye'de basılmıştır. E8 Emisyon Grubu banknotlar; 01 Ocak 2010 tarihinde tedavülden kaldırılmış olup, 10 yıllık zaman aşımı süreleri sonunda da değerlerini yitireceklerdir (TCMB, 2020).

Tablo 8. E8 Emisyon Grubu Paralara İlişkin Bulgular

	Ön yüz	Arka yüz
Bir yeni Türk lirası	Atatürk portresi	Atatürk Barajı, Şanlıurfa-Adıyaman
Beş yeni Türk lirası	Atatürk portresi	Anıtkabir/Ankara
On yeni Türk lirası	Atatürk portresi	Piri Reis'in Dünya Haritası-1513
Yirmi yeni Türk lirası	Atatürk portresi	Efes Antik Kenti-Selçuk
Elli yeni Türk lirası	Atatürk portresi	Kapadokya
Yüz yeni Türk lirası	Atatürk portresi	İshakpaşa Sarayı-Doğubayazıt

Tablo 8'e bakıldığında banknotların bir yüzünde Atatürk portresi kullanılmaya devam edilmiştir. Bu seride Ankara ve İstanbul ile birlikte İzmir, Ağrı ve Kapadokya yöresine yer verilmiştir. Bir önceki emisyon grubunda yer alan Atatürk barajı, Efes Antik Kenti ve Piri Reis'in haritası bu seride de yer almıştır.

E9 Emisyon Grubu Paralar

5083 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Para Birimi Hakkında Kanun"un 1'inci maddesi ile Bakanlar Kurulu, Yeni Türk lirası ve Yeni kuruşta yer alan "Yeni" ibarelerini kaldırmak için yetkilendirilmiş, ardından bu ibarenin 1 Ocak 2009 tarihinde kaldırılacağı yönündeki Bakanlar Kurulu kararı, 5 Mayıs 2007 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanmıştır. E9 Emisyon Grubu; 5, 10, 20, 50, 100 ve 200 Türk lirası olmak üzere 6 farklı küpür değeri ve 3 tertipten oluşur. 1 Ocak 2009 tarihinden itibaren dolaşıma çıkarılan bu tertipteki banknotlar; tasarım, boyut ve güvenlik özellikleri bakımından yenilenmiştir. İkinci tertip banknotlar, 10, 20 ve 100 Türk lirası banknotlar 24 Aralık 2012; 5, 50 ve 200 Türk lirası banknotlar ise 8 Nisan 2013 tarihinde tedavüle çıkarılmıştır. Üçüncü tertip banknotlar, 5, 10 ve 200 Türk lirası banknotlar 27 Mart 2017; 50 ve 100 Türk lirası banknotlar 17 Temmuz 2017; 20 Türk lirası banknotlar ise 24 Aralık 2018 tarihinde dolaşıma çıkarılmıştır. İkinci ve üçüncü tertip banknotlar, 1 Ocak 2009 tarihinde dolaşıma çıkarılan birinci tertip banknotlarla birlikte tedavül edecektir (TCMB, 2020).

Tablo 9. E9 Emisyon Grubu Paralara İlişkin Bulgular

	Ön yüz	Arka yüz
Beş Türk lirası	Atatürk portresi	Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı
On Türk lirası	Atatürk portresi	Ord. Prof. Dr. Cahit Arf
Yirmi Türk lirası	Atatürk portresi	Mimar Kemaleddin
Elli Türk lirası	Atatürk portresi	Fatma Aliye
Yüz Türk lirası	Atatürk portresi	İtrî
İki yüz Türk lirası	Atatürk portresi	Yunus Emre

Tablo 9’da şu an Türkiye’de kullanılan kâğıt banknotlar ve üzerindeki görseller yer almaktadır. Bu emisyon grubunda tamamen tarihsel şahsiyetlere yer verildiği görülmektedir.

Bulgular bölümünün bu kısmında aşağıda günümüzde kullanılan kâğıt banknotların görsellerine ve görseller üzerinde yer alan tarihsel şahsiyetleri tanıtıcı bilgilere yer verilmiştir. Burada amaç, kâğıt banknotların üzerinde yer alan tarihsel şahsiyetler hakkında bir farkındalık yaratmaktır.

Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı

Ülkemizde bilim tarihinin kurucusu olarak Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı’nın önemli bir yeri bulunmaktadır. Sayılı yaşamı boyunca, bir bilim insanı olarak duruşu ile örnek olduğu gibi, önemli çalışmalar ortaya koymuş, bilim tarihinin Türkiye’de tanınması ve gelişmesi için önemli katkılar sağlamıştır (Unat, 2013). Aydın Sayılı’nın bilim tarihi alanına yönelmesinde lise yıllarının büyük etkisi olmuştur. O dönemde günümüzden farklı olarak lise bitirme sınavları yapılmaktadır ve fırsat buldukça Gazi Mustafa Kemal Atatürk de sınavlara girmekte ve sorular sormaktadır. Bu sorulara muhatap olan öğrencilerden biri de Aydın Sayılı’dır. Aydın Sayılı, Atatürk’ün sorduğu sorulara doğru cevap vererek sahip olduğu kabiliyeti gösterme imkânı bulmuştur. Atatürk, Aydın Sayılı’nın sınavından çok memnun kalmış ve dönemin Milli Eğitim Bakanı’na “Bu öğrenci ile ilgilenin.” diye talimat vermiştir. Aydın Sayılı su mühendisi olmak isterken Bakan’ın da yönlendirmesi ile yurt dışında bilim tarihi alanında eğitim almaya karar vermiştir (Kahya, 1995; Uğurlu, 1996).

Aydın Sayılı, dönemin bilim tarihi alanında en önemli akademisyenlerinden olan George Sarton danışmanlığında Horward Üniversitesi’nde “İslam Dünyasında Bilim Kurumları” isimli doktora çalışmasını tamamlamıştır. Bu tezde belli başlı gözlemlerine, astronomlara ve kullanılan aletlere de yer vermiştir. Böylece İslam Medeniyeti’nde önemli yer tutan ve tüm dünyayı etkileyen bilimsel faaliyetleri dünyaya kanıtları ile sunmuştur. Çalışmaları arasında İslam dünyasındaki ilk hastaneler de bulunmaktadır (Kahya, 1995). Aydın Sayılı kendi ifadesi ile ilk kez bilim tarihi alanında doktora yapmış bilim insanı olarak tarihe geçmiştir (Çalışkan, 2004).

Sayılı, İslâm düşünce ve bilim tarihi alanındaki yaygın Arap ve İran ağırlıklı bilim tarihi araştırmaları yanında, Selçuklu ve Osmanlı bilim tarihi araştırmalarına yönelme konusunda önemli katkılarda bulunmuştur. Uluslararası Bilim Tarihi Akademisi’nin başkan yardımcılığını,

üç yıl süreyle yürütmüştür. Copernicus üzerine yaptığı çalışmalardan dolayı Polonya hükümetinden ‘Kopernik Madalyası’, Orta Asya Medeniyetleri Tarihi (6 cilt) adlı eserin editörlüğünü yapması nedeniyle de ‘Birleşmiş Milletler Hizmet Madalyası’nı almıştır. Ayrıca Türkiye’de 1977 ile 1992 arasında birçok yerli ödüle layık görülmüştür (Çalışkan, 2004).

Sayı’ya göre bilim, toplumun gelişmesi için önemli bir araçtır ve toplumu şekillendirmede önemli görevler üstlenir. Bilim toplumun hem maddi olarak hem de manevi olarak gelişimine katkı sağlar. Bununla beraber bilim toplumdaki ahlaki değerlerin gelişimine destek olabilir. İnsanı yaşadığı toplum şekillendirir. Adalet hissi, insanlık duygusu kültürün adeta bir yansımasıdır. Dilin gelişmiş olması da bir kültür işaretidir. O, insanın düşünce ufku açar, düşüncenin daha iyi ifade edilmesi mümkün olur. Toplum bilimsel gelişmeye paralel olarak, eğitim ve öğretimde de belli adımlar atar (Kahya, 1995).

Bunlarla beraber Aydın Sayılı Türk diline de büyük bir önem vermiştir. Öğretim ve kültür dili olarak Türkçe’nin önemini koruması için çalışmalar yapmış, dilimize giren bazı sözcüklerin Türkçe karşılıkları için önerilerde bulunmuş ve yabancı kelimelerin dilimizi işgal etmesini önlemeye çalışmıştır. Çoğu kez yıllık izinlerini bile kullanmamış, mesai saatleri dışında bile çalışmaya devam etmiştir (Uğurlu, 1996).

Ord. Prof. Dr. Cahit Arf (1910-1997)

Dünyaca ünlü matematikçimiz Cahit Arf, matematik alanında yaptığı çalışmalar ile kendi adıyla anılan “Arf Sabiti”, “Arf Halkaları” ve “Arf Kapanışları” gibi terimleri bularak, bilim dünyasına önemli katkılarda bulunmuştur. TÜBİTAK Bilim Ödülü’nü kazandığı sene (1974) yaptığı konuşmada, “Bilim insanının amacı anlamaktır.” hemen ardından da “Ama büyük harflerle anlamaktır.” sözüyle kendine göre bilim insanını açıklamıştır (Tübitak, 2020a).

Cahit Arf hakkında yazılan şu satırlar onu daha iyi tanımaya yardımcı olabilir. “Cahit Arf’ı ilk tanıyan bir kişi onun sadece matematiğe ilgi duyan bir insan olduğu izlenimi edinebilirdi. Matematik her şeyin üzerinde ve ötesindeydi Cahit Bey için... Ancak onun TÜBİTAK’ın kurulmasında ve gelişmesinde gösterdiği çabayı ve özeni bilenler Cahit Arf’ın öyle içine kapanık, matematikle uğraşan dış dünyayla ilgilenmeyen bir kişi olmadığını bilirler. Mühendisliğin günlük hayattan doğan problemlerine her zaman ilgi gösterirdi. Ama, bu probleme mutlaka matematiksel bir model bulmaya da çabalardı. Hele bir de pratikten gelen bir problemi matematik olarak çözüme kavuşturursa pek keyiflenirdi“ (Terzioğlu, 1998).

1943’de profesör unvanını alan Cahit Arf yaşamı ve tercihler hakkında o dönem için özeleştiride de bulunur. “Bundan sonra kötü bir iş yaptım: Çevreden alkış aradım. Bunun için de çevreden

mühendislerle konuşup onların işlerini anlamaya çalıştım. Onların bir problemini çözersem beni alkışlarlar diye düşündüm. Alkış da kazandım. Hatta İnönü Mükafatı bunun için verildi bana. Fakat böyle alkış için iş yapmak iyi bir şey değil. İnsan zannediyorum ki kendi problemini bütün gücü ile yapabildiği kadar ileri götürmeye çalışırsa bilime çok daha büyük bir katkısı olur“ (Tübitak, 2020b).

Cahit Arf yurt dışında eğitim almasına rağmen milli değerlere bağlı bir bilim insanı olmuştur. Kendisinin paylaştığı şu anı oldukça manidardır.

“Biz Adana'dayken hava çok sıcak olunca geceleri dama çıkılırdı. Evimizin önünde gazino gibi bir şey vardı; orada bir gün bir film oynattılar. Biz de damdan seyrediyorduk. Fakat filmler hep yabancı dilde konuşuluyordu. Ben o zaman biraz Fransızca biliyordum fakat konuşulanları anlamıyordum. Yanımızda Fransızca bilen genç bir hanım vardı ve bizim damda toplanan gruba filmi tercüme ediyordu. Annem ve babam da 'bak işte, sen de böyle Fransızca öğrenirsen bunu sen de yapabilirsin' diyerek beni teşvik etmeye uğraşıyorlardı. Onlara 'ben yabancı dil öğrenmeyeceğim' dedim. Nedenini sorunca, 'çünkü öyle çalışacağız ki onlar bizden öğrenecek, keşifleri biz yapacağız' diye cevap verdim“ (Tübitak, 2020b).

Mimar Kemalettin (1870-1927)

Mimar Kemalettin, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında gelişen, Cumhuriyet'in ilk on yılında da etkisini sürdüren Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin en tanınmış mimarlarından (Yavuz, 1981).

1891 yılında Hendese-i Mülkiyye Mektebi'nden mezun olmuştur. Öğrenimi sırasında 21 Mayıs 1888 tarihinde sanayi madalyası alan Kemâleddin Bey, A. Jasmund'un mimari derslerine özel bir önem vermiştir. Mezuniyetinden sonra bu hocanın yardımcılığına tayin edilmiş ve dört yıl bu görevini sürdürmüştür. Bu yıllarda Budapeşte ve Viyana'ya gitmiş, özel bir mimari büro açarak İstanbul'da birkaç konak ve köşkün inşaatını gerçekleştirmiştir. 1895 yılında Jasmund'un önerisiyle devlet tarafından mimarlık eğitimi için Almanya'ya gönderilmiştir. İki yıl Berlin'de Charlottenburg Technische Hochschule'de okuyup iki buçuk yıl da devlet mimarlık bürolarında çalışarak meslekî tecrübesini arttırmıştır. Sanâyi-i Nefise Mektebi'nde ise nazariyyât-ı mi'mâriyye derslerinde millî mimari hakkındaki düşüncelerini öğrencilerine aktararak onların yetişmesine katkı sağlamıştır (Çobanoğlu, 2002) .

Mimar Kemalettin 1909'da tarihi eserlerin onarılması ile ilgili bir kurumun başına geçmiştir. Görevi, kentin önemli eski yapıtlarının büyük ya da küçük kapsamlı onarımlarıyla başlamış, bu

ilk yılki onarım çalışmaları, kendisinin ulusal mimarlık anlayışının gelişmesine yardımcı olan birinci elden bilgileri sağlamıştır. Onarım çalışmalarının II. Meşrutiyet yılları boyunca sürdüğü bu arada Sultanahmet, Fatih, Ayasofya, Yeni Cami gibi büyük külliyelerle daha birçok küçük cami ve mescidin onarım çalışmalarını yürütmüştür (Yavuz, 1981).

Mimar Kemaleddin'in yaptığı eserler arasında yedi adet büyük iş hanı (vakıf hanları), Evkâf Apartmanı, Bostancı Camisi Beşinci Mehmet Türbesi, Mahmut Şevket Paşa kabri, Bebek Camisi, şu an Gazi Üniversitesi tarafından rektörlük binası olarak kullanılan eski adıyla Gazi Terbiye Enstitüsü binası da bulunmaktadır (Çetintaş, 1944).

1919 yılında Kudüs'te, İslam dünyasının en kutsal yapılarından biri sayılan Mescid-i Aksâ'nın onarımında çalışmış, gösterdiği başarılarından dolayı, İngiliz Kraliyet Mimarlar Akademisine üye olarak seçilmiştir (Yavuz, 1996).

Mimar Kemalettin, üzerinde birçok kimlik taşımaktadır. Mimarlık kimliğinin yanında mühendislik kimliği de düşüncelerinin gelişmesinde önemli bir role sahiptir. Bir devlet adamı olarak yönetimde söz sahibi olmuş, diğer yandan toplumsal kimliği ile devletin uygulamalarındaki yanlışlıkları eleştirmiştir. Eğitimci kimliği ile yeni kuşakların mimarlarını yetiştirmiş, teşkilatçı kimliği ile mimarlık mesleğini kurumsallaştırmaya çalışmıştır. Şehirci kimliği ile modernlik adı altında yapılan her uygulamanın doğru olamayabileceğini savunmuştur (Eskioğlu, 2004).

Fatma Aliye 1862-1936

Fatma Aliye, Tanzimat Dönemi'nin önde gelen isimlerinden tarihçi, hukukçu ve devlet adamı Ahmet Cevdet Paşa'nın kızıdır. O ailesinin tüm imkânlarından yararlanarak kendisini yetiştirmiş aydın bir Osmanlı kadınıdır (Karaca, 2011). Fatma Aliye, bir yüksek Osmanlı bürokratının ve fikir adamının kızı olarak, Osmanlı toplum hayatının Doğu ile Batı arasında tercih zorlukları yaşadığı ve zorunlu bir Batılılaşma dönemine girdiği bir zamanda doğmuş ve Doğulu bir hayat tarzı içinde fakat Batı değerlerinin gün geçtikçe hayatın içinde daha fazla yer tutmaya başladığı bir ortamda büyümüştür. İşte bu iki kültür atmosferi içinde baş gösteren arayışlar sebebiyle hem Arapça, Farsça hem de Fransızca öğrenmiş, din bilimlerinden felsefeye, edebiyattan tarihe, hatta biyoloji ve kimyaya kadar uzanan bir zenginlik içinde özel dersler alarak yetişmiştir. Osmanlılık ve İslamlığa ait değerleri, aile bağlarını, çalışkan ve üretken

olmayı, ahlaklı davranmayı her şeyin üstünde tutmuştur. (Özkan, 2017). Fatma Aliye ilk önemli kadın yazar (Demir, 2016; Özkan, 2017) ve ilk kadın mütercim olarak bilinir (Karadağ, 2013).

Romancılık tarihimizde ilk defa Fatma Aliye'nin romanlarında örnek genç kız, kadın ve anne tiplerine rastlanır. Fatma Aliye'nin referansları ve sorunlara çözüm önerileri İslam kaynaklıdır. Romanlarında ve makalelerinde aileyi ve özellikle de kadını merkeze alır, kadın sorunlarına değinir ancak meseleleri ele alırken Avrupaî anlamda bir feminist tavır sergilemez, muhafazakâr ve Müslüman bir duruşa sahiptir. Sağlıklı bir toplumun sağlıklı ailelerden oluşacağına olan inancı gereği ağırlıklı olarak roman ve makalelerinde aile temasını ele alır (Canbaz Yumuşak, 2013). Fatma Aliye, Muhadarat, Enin, Udi, Refet, Hayal ve Hakikat isimlerinde beş adet roman yazmıştır.

Fatma Aliye, kadının hak ettiği konuma gelebilmesi için verdiği mücadelede hem ev içi hem de toplumsal alanda var olan yaşam biçimlerini yeniden kurgulamaya çalışmıştır. Bir yandan yaratmış olduğu İslam kadını imajıyla modern kadının kimliğini kurarken bir yandan da etkili bir biçimde edebi hayat içerisinde yer almıştır. Kadın eğitimi, evlenme şekilleri, çok eşlilik, boşanma, kadının çalışma hayatına girmesi, sosyal hayatta kadınlara yönelik yeni düzenlemeler gibi önemli konularda düşüncelerini ortaya koymuştur (Karaca, 2011). İslam'ın kadına verdiği değeri ve kadın ilerlemesi önünde bir engel teşkil etmediğini ispat etmeye çalışmış, bu nedenle kendinden sonra gelen kuşaklara kadın haklarının savunulması konusunda ilham kaynağı olmuştur (Parsova ve Biri, 2018).

Buhurizade Mustafa Efendi- İtrî 1640-1712

Türk musiki tarihinin önde gelen simalarından biri olan Itrî, hanendeliği, şairliği ve hattatlığının yanı sıra özellikle bestekârlığı ile de tanınmaktadır (Özcan, 1999). Ölümünün 300. yıldönümü nedeniyle, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) 2012 yılını "Uluslararası Itrî Yılı" ilan ettiği Buhûrizâde Mustafa Itrî, Türk Müziğinin en önemli isimlerindedir (Güvençoğlu, 2013). Türk Musikisi Itrî'den aldığı hamle ile özellikle beste alanında büyük tırmanışa geçmiştir (Berker, 1985).

Itrî, geçmiş ile bağlantı kurabilen belki de bu son dönemin en önemli bestekâr ve üstatlarından biri olarak, gerek ortaya koyduğu yeni ezgisel ve ritmik tasarımlar gerekse de mevcut ve yeni formlar içinde bulunduğu yenilikler ile on yedinci yüzyıldaki müzikal üretim zenginlik ve hareketliliğini sağlayan en önemli kişiliklerden biri olmuştur. Itrî'nin üretimleri geniş bir icracı, bestekâr ve dinleyici profili tarafından sahiplenilerek etrafında adeta bir "okullaşma" ortaya

çıkılmış, pratik tercihleri bu ortak kabulden dolayı yazılı kaynaklara nüfuz etmiş ve bugüne dek aktarılabilmektedir (Güray ve Tokaç, 2013).

Itrî denince akla gelen en önemli bestelerden biri, bayram namazı sonrasında okunan tekbirlerdir. İslâm dünyasında bayram sabahları camilerde okunan bu muhteşem eser, Itrî'nin ve Türk Musikisi'nin önemli eserlerindedir (Gönül, 2012; Güvençoğlu, 2013).

“Allahû ekber, Allahû ekber, lâ ilâhe ilâllâhû vallâhû ekber, Allahû ekber ve lillâhi'l hâmd”

Itrî'nin yine en çok bilinen ve sevilen bestelerinden biri de Ramazan aylarında Teravîh Namazı'nda her dört rekâta bir söylenen salâvattır (Gönül, 2012; Güvençoğlu, 2013).

“Allahumme sallî âlâ seyyidina muhammedin nebiyyil ümmiyyi ve ala alihi ve sahbihi ve sellim”

Türk musikisinin cami, tekke ve klasik musiki alanlarında peşrev, saz semaisi, kâr, beste, semai, ayin, na't, durak, tevşîh, tekbir, salâ ve ilahî olmak üzere hemen her formunda eser vermiş nadir sanatkarlarından olan Itrî'nin eserleri alışılmıştın dışında bir melodi örgüsüne sahiptir (Özcan, 1999).

Yunus Emre 1238-1320

Yunus Emre Anadolu kökenli en tanınmış şair, mutasavvıf ve gönül insanlarından biridir. Yunus Emre deyince akla gelmesi gereken en önemli husus, Allah sevgisidir. Yaratanı Yaratan'dan ötürü hoş gören Yunus Emre bir sevgi ve gönül insanıdır. Karış karış gezdiği Anadolu toprağını birlik ve dirlik tohumlarıyla kutlu yarınlara hazırlamıştır. Onun şiirleri Anadolu'nun dört bir tarafında yüzyıllardır dile getirilir ve gönüller sevgi ile dolar. Günümüzde dinlediğimiz pek çok ilahinin sözleri Yunus Emre'ye aittir.

Dilimizin millî sesini, millî dehasını kendi döneminde en iyi aksettiren sanatçıdır (Özkan, 2011). Yunus Emre, eski Anadolu Türkçesi'nin oluşumunda çok önemli rol oynayan ilk Türk şairidir. Onun kullandığı kelimeler ve ifade kalıpları, bunlara yüklediği anlamlar ve mecazlar Türkçe'nin edebî bir dil haline gelmesi yolunda büyük bir merhaledir. Esasen Yunus Emre'yi diğer mutasavvıf şairlerden ayıran en önemli özelliklerden biri de budur (Tatçı, 2013).

Yunus Emre tasavvufi düşünceyi derinden kavrayıp yaşamış, ilahilerinde samimiyeti, heyecan ve aşkıyla derinlikli, akıcı bir üslûba ulaşmış, bütün insanlığı ilâhî aşka, kardeşliğe, merhamet ve şefkate davet etmiş, insan olmanın, kendini bilmenin, Allah'a ulaşmanın şartlarını ve yollarını anlatmıştır. Onun tasavvuf anlayışı Kur'an ve sünnete, kendisinden önce yaşayan mutasavvıfların düşüncelerine ve tecrübelerine dayanır. Gerçekte Yunus Emre'nin sevgi temeli üzerine kurulu düşünce dünyası insanı sevme noktasında kalmayıp Allah sevgisine uzanır (Tatcı, 2013).

Bugüne kadar kayda geçirilenlere göre Yunus Emre'nin mezarı, makamı veya türbesi diye adlandırılan ve "mezar" olduğuna inanılan yerlerin sayısı 15'in üzerindedir (Oğuz, 2011). Şüphesiz ki böyle bir durumun oluşmasında insanlarımızın Yunus Emre'ye olan sevgisi ve saygısının büyük rolü vardır.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Para, günlük yaşamda insanların sıklıkla kullandığı araçların başında gelir. Günümüzde kredi kartları yaygın bir şekilde kullanılmasına rağmen kâğıt paraların önemi devam etmektedir. Bu çalışmada cumhuriyetin ilanından günümüze kullanılan kâğıt paralar ve üzerindeki görseller incelenmiştir. Ayrıca şu an kullanılmakta olan 9. emisyon kâğıt paralar üzerindeki görsellerde yer alan tarihsel şahsiyetler daha ayrıntılı bir şekilde tanıtılmaya çalışılmıştır. Cumhuriyet'in ilanından günümüze Türkiye'de kullanılan kâğıt paraların üzerinde yer alan görselleri değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışmanın sonuçları şu şekilde sıralanabilir.

Cumhuriyetin ilanından günümüze 9 emisyon kâğıt banknot basılmıştır. Burada en önemli bulgulardan biri, 1958 yılına kadar paralar yurt dışında Amerika, İngiltere ve Almanya'da basılmasıdır. 1958 yılında 5. emisyon kâğıt banknotların III. tertibinde Türkiye'de para basılmaya başlanmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün portresi 3. emisyon ve 4. emisyon (1942-1951 arası) dışında her zaman paraların bir yüzünde mutlaka olmuştur. Atatürk'ün portresinin olmadığı dönem Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün zamanına denk gelmektedir.

İlk kâğıt banknotlarda ağırlıklı olarak Ankara'ya ait görsellere yer verilmiştir. Bu emisyon banknotlarında, yeni bir yönetimin ve köklü bir değişimin izlerini kendini göstermektedir. Cumhuriyetin yeni kurulmuş olması sebebiyle banknotlarda mesaj içerikli tasarımlar kullanılmıştır (Yılmaz ve Temizkan, 2013).

Kâğıt banknotlarda zaman içinde çok çeşitli görsel öğeler kullanılmıştır. Kimi emisyonlarda tarihsel şahsiyetler, tarihi binalar veya doğal güzellikler bulunurken şu an kullanılan banknotlarda sadece tarihsel şahsiyetler yer almaktadır. Önceki emisyonlarda ise Mevlâna, Piri Reis, Mehmet Akif Ersoy, Mimar Sinan gibi tarihsel şahsiyetlere yer verilmiştir.

Kâğıt banknotlarda İstanbul ve Ankara ağırlıklı görsellere daha çok yer verilirken, Sivas, Çanakkale, Afyon, Edirne, Antalya, Ağrı, İzmir, Konya, Şanlıurfa şehirlerimizden de tarihi ve doğal unsurlara ilişkin görsellere yer verilmiştir.

Ayrıca kâğıt banknotlarda çift süren köylü, bir köy resmi, bir bozkurt resmi, Ankara keçileri, Halkevleri, izciler, fındık toplayan köylü kızları gibi kültürel unsurlara da yer verilmiştir. Kağıt banknotlarda Ankara Kalesi, Zafer Anıtı, Güvenlik Anıtı, Sultan Ahmet Çeşmesi, Meriç Köprüsü, eski başbakanlık binası, Gökmedrese, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Eski İdare Merkezi Binası, Gençlik Parkı, Sultan Ahmed Camii, Dikilitaş, Hipodrom, Anıtkabir'den bir görünüm, Topkapı Sarayı'ndaki Mermer Çeşme, İstanbul Üniversitesi Ana Kapısı, Mehmet Akif'in Ankara'daki evi, Mevlana müzesi, Selimiye Camii, Kızıl kule, Atatürk Barajı'nın görünümü ve İshak Paşa Sarayı gibi insan eliyle oluşturulan yapılara yer verilirken Boğaziçi'nden bir görünüm, Manavgat Şelalesinden bir görünüm, Ağrı Dağı'ndan bir görünüm,

Kapadokya Çanakkale Boğazı ve Rumeli Hisarından bir görünüm gibi doğal coğrafi unsurlara da yer verildiği görülmektedir. Yazıcı (2016) araştırmasında, cumhuriyetin ilanından günümüze kadar basılan kağıt banknotların yaklaşık %11'inin fiziki, %75'inin beşeri coğrafya unsuru içerdiği, paraların %14'ünde ise coğrafi unsur kullanılmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Son emisyon olan 9. emisyon banknotlarda ise sadece tarihsel şahsiyetlere yer verildiği görülmektedir. Erdal (2012) bu grupta yer alan görsellerdeki tarihsel şahsiyetler için “Bazı kupürler, Anadolu'dan uzak, kültürümüze yabancı ve siyasi ideolojik görüntüler içermeye başlamıştır. Tasarımcıları Türk, basımcıları Türk olmasına karşın” şeklinde bir değerlendirme yapmıştır. Oysa bu banknotlarda yer alan Aydın Sayılı, Cahit Arf, Mimar Kemaleddin, Fatma Aliye, İtrî ve Yunus Emre, bulgularda değinildiği üzere kültürümüzün önemli parçalarıdır.

Keş ve Turgut (2015) ise araştırmalarında, cumhuriyet döneminde basılan kâğıt banknotların kendi dönemlerini kültürel, sanatsal, ekonomik ve siyasi yönünü yansıttığı sonucuna ulaşmışlardır.

Millet olarak çok zengin bir kültüre sahibiz. Bu kültürün önemli parçalarından bazıları coğrafi unsurlar ve tarihsel şahsiyetlerdir. Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar da basılan paralarda bu unsurların küçük bir bölümü yer almaktadır. Burada biz eğitimcilere düşen en önemli vazifelerden biri, insanımıza sahip olduğumuz kültürel zenginlik hakkında bilinçlendirici çalışmalar yapmaktır. Bundan sonra kâğıt banknotlar ile ilgili yapılan çalışmalarda bu gerçeğin göz önünü alınması araştırma sonucunda diğer araştırmacılara önerilmektedir.

Etik Beyan: Bu araştırmanın kavramsal çerçevesinin hazırlanmasında, verilerin toplanması, analizi ve yorumlanması aşamalarının tamamında etik kurallara uygun hareket edilmiştir. Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde ANKAD Dergisi Yayın Kurulunun hiçbir sorumluluğu bulunmamaktadır. Tüm sorumluluk yazara aittir. Bu çalışmanın ANKAD Dergisi dışında herhangi bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim.

KAYNAKÇA

- Akyol, C. (2019). Öğretmen adaylarının E9 emisyon grubu kâğıt paralarının arka yüzlerinde yer alan tarihsel figürlere ilişkin bilgi durumları. *Turkish Studies Educational Sciences*, 14(3), s. 259-274 Doi: 10.29228/TurkishStudies.22766
- Berker, E. (1985). Türk musikisinde dönemler. *Erdem*, 1(1), 147-168.
- Canbaz Yumuşak, F. (2018). Muhafazakar Müslüman bir kadın portre: Fatma Aliye Hanım. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 37, 103-112.
- Çalışkan, S. (2004). Türkiye’de bilim tarihi sahasında ilk doktora tezi: Aydın Sayılı “Observatory in Islam”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 2(4). 701-710.
- Çetintaş, S. (1944). Mimar Kemalettin ve sanat ülküsü <http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/18572/001583520010.pdf?sequence=1> sayfasından erişilmiştir.
- Çobanoğlu, A. V. (2002). Kemalettin Bey, mimar. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde (c. 25, s. 230-231) Ankara: TDV İslam Araştırmaları Merkezi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kemaleddin-bey-mimar> sayfasından erişilmiştir.
- Demir, Ç. (2016). İlk Türk kadın romancı, Fatma Aliye ve ataerkil sosyal sistem. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (ODÜSOBİAD)*, 6(15), 177-183.
- Erdal, G. (2012). Tasarım unsuru olarak banknot. *Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges)*, 2(1), 145-153.

- Eskioğlu, O. (2004). Modernleşme ekseninde Mimar Kemalettin'in kimlik vurgusu. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Fidan, M. & Dilek, S. & Esev A. (2019), Dünden bugüne paranın tarihi ve Türkiye'de kâğıt para kullanımı. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(18), 141-162, doi:<https://doi.org/10.31834/kilissbd.613107>
- Gönül, M. (2012). Buhurizade Mustafa İtrî Efendi 'nin segah bayram tekbiri ve salat-ı ümmiyesi için usul terkibleri. *İSTEM*, 20, 155-164.
- Güray, C., & Tokaç, M. S. (2013) XVII. Yüzyıl Osmanlı müzik geleneği ve Buhurizade Mustafa İtrî Efendi. *Folklor/Edebiyat*, 75, 193-210.
- Güvençoğlu. Ş. (2013). Klasik Türk müziğinin ustası: İtrî. *Akademik Bakış Dergisi*, 38, 1-11
- Kâhya, E. (1995) Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı'nın ardından. *OTAM-Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 6, 427-450.
- Karaca. Ş. (2011). Fatma Aliye Hanım'ın Türk kadın haklarının düşünsel temellerine katkıları. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 31, 93-110
- Karadağ, A. (2013). Çeviri Tarihimizde "Gözle Görülür" bir mütercime: Fatma Âliye Hanım. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37(2), 1-16.
- Keş, Y. & Turgut, B. F. (2015). Kültür ve sanatın yansıması para tasarımı "Osmanlı son dönem kaimeleri ve Cumhuriyet'in ilk emisyonları". *Medeniyet Sanat, İMÜ Sanat ve Tasarım Fakültesi Dergisi*, 1(2), 31-47
- Oğuz, M. Ö. (2011). Çok mekanlı ve/veya çok mezarlı anlatı kahramanları: Yunus Emre. *Milli Folklor Dergisi*. 12(91), 5-11.
- Özcan, N. (1999). İtrî Efendi, Buhurizade. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde (c. 19 s. 220-221) Ankara: TDV İslam Araştırmaları Merkezi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/itri-efendi-buhurizade> sayfasından erişilmiştir.
- Özkan, M. (2011). Türkçe'nin Anadolu'da yazı dili olarak teşekkülünde Yunus Emre'nin rolü. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. 41, 25-68
- Özkan, N. (2017). İlk kadın romancımız Fatma Aliye'nin yetiştiği sosyal ve kültürel ortam. *Söylem Filoloji Dergisi*, 2(2), 180-192.
- Parsova, G. & İbrahim, İ. (2018). Tanzimat dönemi aydınlarından Fatma Aliye. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (68), 124-139.
- Tatçı, M. (2013). Yunus Emre. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde (c. 43 s. 600-606) Ankara: TDV İslam Araştırmaları Merkezi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/yunus-emre> sayfasından erişilmiştir.
- TCMB. (Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası) (2020). Emisyon grupları. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banknotlar/Cumhuriyet+Donemi+Banknotlari> sayfasından erişilmiştir.
- Terzioğlu, (1998). Cahit Arf anısına. *Bilim ve Teknik dergisi*, 363-ek http://users.metu.edu.tr/komer/files/cahit_arf_anisina.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Turgut, Y. (2009). Verilerin kaydedilmesi, analizi, yorumlanması: Nicel ve nitel (Ed: A. Tanrıöğen). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Anı Yayıncılık.
- TÜBİTAK (2020a). Cahit Arf kimdir. <https://cabim.ulakbim.gov.tr/cahit-arf-kimdir/> sayfasından erişilmiştir.
- TÜBİTAK (2020b). Cahit Arf hakkında. <https://mam.tubitak.gov.tr/tr/content/cahit-arf-hakkinda> sayfasından erişilmiştir.
- Uğurlu, M. C. (1996). Büyük bir bilim tarihçisi Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı (1913-1993.) *Erdem*, 9(26), 453-482.
- Unat, Y. (2013). Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı. *Dört Öge*, 1 (3), 1-23.
- Yavuz Y. (1981). Mimar Kemalettin Bey. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 7(1), 53-76

- Yazıcı, Ö. (2016). Cumhuriyet dönemi kâğıt paralarındaki coğrafi unsurlara dair öğrenci görüşleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(46), 366-380.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, M. & Temizkan, M. (2013). Türkiye Cumhuriyeti'nde tedavüle sürülen banknotların göstergebilimsel çözümlemesi. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 36, 86-131.

EK: Bilim Şenliğinden Görüntüler

